МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики та сталого розвитку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: ***Фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку***

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня II курсу, групи ЕМРМ-22-1 спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Економіка міста та регіону» _____ Шевелєв В.В.

Науковий керівник _____ Теліщук М.М.
к.е.н., доцент

Керівник освітньо-професійної програми _____ Скорик М.О.
к.е.н., доцент

Допущено до захисту рішенням кафедри економічної політики та сталого розвитку протокол від «26» 01 2024 № 6

Завідувач кафедри _____ Скорик М.О.
к.е.н., доцент

Ірпінь 2024

Реєстрація № 13 24.01.24

(дата) (підпис відповідальної особи

Результати перевірки Зарахувати 26.01.24.

(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис відповідальної о

Результат захисту 74 02.02.24.

(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: (підпис) Маркушин О.Г.

(ініціали)

Члени комісії: (підпис) Телішук М.М.

(ініціали)

(підпис) Максименко Ю.А.

(ініціали)

(підпис) Корж М.А.

(ініціали)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
І.Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	25		
2.Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	4		
3.Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	4		
4. Рецензент	від 0 до 5	4		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	37		
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
І.Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	4		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	23		
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	—		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	37		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	74		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
74	C	4	02.02.24.	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Б	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Економіка міста та регіону»

	Затверджую Завідувач кафедри економічної політики 23. 10. 2022 Н.П. Мацелюх

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти

Шевелєва Валерія Вікторовича

Тема кваліфікаційної роботи Фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку

Затверджена наказом ректора від 30. 11. 2022р. № 1254

2. Строк здачі закінченої роботи 24.01.2024 р.

3. Цільова установка дослідити теоретичні та практичні аспекти просторового розвитку регіону й формування напрямів його удосконалення щодо підвищення конкурентоспроможності економіки регіону в розрізі бізнес-середовища, туризму та рекреації Димерської ОТГ та Київського регіону загалом.

Мета роботи, є теоретичне дослідження, аргументування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансово-економічного розвитку Димерської ОТГ на основі застосування інструментів фінансово-економічного профілю територій.

Об'єкт дослідження процес фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку

Предметом дослідження напрями вдосконалення економічного профілю Димерської ОТГ.

База дослідження Димерська ОТГ на основі застосування інструментів фінансово-економічного профілю територій

4. Вихідні дані до роботи теоретичні та методологічні дані, концептуальні положення фундаментальних та прикладних робіт вітчизняних та зарубіжних авторів з теорії управління,законодавчі та нормативні акти, а також матеріали періодичних видань та Інтернет-ресурсів.

- Перелік графічного матеріалу 7 таблиць та 4 рисунка.

6. Зміст кваліфікаційної роботи: теоретико-методичні аспекти фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку; місцевий економічний розвиток: сутність, завдання та особливості фінансування; інструментарій оцінювання місцевого економічного розвитку; аналіз фінансово-економічного профілю Димерської територіальної громади;

загальна характеристика Димерської отг; характеристика фінанс економічного профілю Димерської отг; напрями вдосконалення фінанс економічного профілю Димерської територіальної громади; нап вдосконалення фінансово-економічного профілю Димерської отг; розр стратегічного плану фінансово-економіного розвитку Димерської .

- Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання ета роботи	
		За планом	Факти
•	Вибір теми, вивчення літературних джерел і складання плану роботи	До 23.10.2022	
•	Підготовка першого розділу роботи та подання керівнику	До 14.04.2023	
•	Підготовка другого розділу роботи та подання керівнику	До 29.06.2023	
•	Підготовка третього розділу роботи та подання керівнику	До 23.11.2023	
•	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	До 19.01.2024	
•	Перевірка на плагіат та отримання відгуку керівника роботи	До 22.01.2024	
•	Попередній захист	24.01.2024	
•	Допуск роботи зав. кафедрою до захисту	26.01.2024	
•	Захист роботи	02.02.2024	

- Дата видачі завдання «23» жовтня 2023р.
- Керівник каліфікаційної роботи _____ _____
(підпис) (прізвище, ініціали)
- Керівник освітньо-професійної програми _____ Скорик М.О.
(підпис) (прізвище, ініціали)
- Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти _____ _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку

Метою роботи дослідження теоретичне дослідження, аргументування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансово-економічного розвитку Димерської ОТГ на основі застосування інструментів фінансово-економічного профілю територій.

Завдання полягають у: характеристиці місцевого економічного розвитку його сутності, завдань та особливостей фінансування; дослідженні інструментарію оцінювання місцевого економічного розвитку; наданні загальної характеристики Димерської ОТГ; характеристиці фінансово-економічного профілю Димерської ОТГ; визначинні напрямів вдосконалення фінансово-економічного профілю Димерської ОТГ; розробленні стратегічного плану фінансово-економіного розвитку Димерської ОТГ.

Об'єктом дослідження є процес фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку.

Предметом дослідження є напрями вдосконалення економічного профілю Димерської ОТГ.

База дослідження – Димерська ОТГ.

За результатами дослідження сформульовані висновки та пропозиції щодо щодо вдосконалення фінансово-економічного розвитку Димерської ОТГ на основі застосування інструментів фінансово-економічного профілю територій.

Структура кваліфікаційної роботи. зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 47 сторінках машинописного тексту. В роботі міститься 7 таблиць та 4 рисунка.

Ключові слова: економічний розвиток, бюджет, фінансування, оцінювання.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2022/2024 н.р.

Рік захисту роботи 2024 р.

SUMMARY
Financing and assessment of local economic development

The purpose of the study is theoretical research, argumentation and development of practical recommendations for improving the financial and economic development of Dymer OTG based on the application of tools of the financial and economic profile of territories.

The tasks are: characteristics of local economic development, its essence, tasks and features of financing; study of tools for assessing local economic development; provision of general characteristics of the Dymer OTG; characteristics of the financial and economic profile of the Dymer OTG; determination of directions for improvement of the financial and economic profile of Dymersk OTG; development of a strategic plan for the financial and economic development of Dymersk OTG.

The object of the study is the process of financing and evaluating local economic development.

The subject of the research is directions for improving the economic profile of Dymersk OTG.

The research base is Dymersk OTG.

Based on the results of the research, conclusions and proposals regarding the improvement of the financial and economic development of the Dymer OTG based on the application of the tools of the financial and economic profile of the territories were formulated.

The structure of the qualification work: with an introduction, two chapters, conclusions, a list of used sources. The work is presented on 47 pages of typewritten text. The work contains 7 tables and 4 figures.

Key words: economic development, budget, financing, evaluation.

The year of performance of the qualification work is 2022/2024.

The year of job protection is 2024.

Факультет податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра економічної політики та сталого розвитку

Довідка про перевірку на плагіат

№ п/п		
1.	П.І.П. автора роботи	Шевелєв Валерій Вікторович
2.	Група	ЕМРМ-22-1
3.	П.І.П. наукового керівника	Теліщук М.М., к.е.н., доцент
4.	Тип роботи, що перевіряється (курсова, дипломна робота (проект))	Кваліфікаційна робота
5.	Назва роботи, що перевіряється	Фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку
6.	Рік написання роботи	2022/2024р.
7.	За результатом перевірки оригінальний текст в роботі складає (%)	100%
8.	Іншим процентам відповідають (пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним)	Посилання 9,13% Цитат 0,14%

22.01.2024р.

Відповідальна особа Теліщук М.М. _____

(П.І.Б.) (підпис)

Відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота, Шевелева Валерія Вікторовича здобувача вищої освіти, виконана на актуальну тему "Фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку", адже активізація розвитку економіки окремих регіонів, прямо залежить від джерел фінансування бюджетного процесу та фіскальної політики в умовах фінансової децентралізації, актуалізували необхідність просторового якісного та кількісного виміру цих процесів, зумовили формування нових поглядів на особливості використання такого важливого стратегічного ресурсу, як вибір правильного інструментарію оцінювання місцевого економічного розвитку, роль якого в економіці недооцінюється та применшується. Відповідно до актуальності, влучно визначена мета роботи - теоретичне дослідження, аргументування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансово-економічного розвитку Димерської ОТГ на основі застосування інструментів фінансово-економічного профілю територій.

Структура кваліфікаційної роботи складається із вступу, трьох розділів, висновків, загальним обсягом 48 сторінок основного машинописного тексту, а також 7 таблиць та 4 рисунків. В кваліфікаційній роботі, незважаючи на проблеми доступності до статистичної інформації, розкриті питання: сутності та особливостей фінансування місцевого економічного розвитку; досліджено інструментарій оцінювання місцевого економічного розвитку загалом та охарактеризовано і визначено напрями вдосконалення фінансово-економічного профілю Димерської ОТГ, а також, зроблено відповідні розрахунки, висновки та обгрунтовано детермінанти стратегічного плану фінансово-економіного розвитку Димерської громади.

Список використаних джерел складає 34 найменування. Явним недоліком у роботі є відсутність додатків, що знижує її наукову актуальність.

В цілому, кваліфікаційна робота, відповідає вимогам "Методичних рекомендацій для написання випускної кваліфікаційної роботи" та може бути допущена до захисту з позитивною оцінкою.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи Теліщук М.М., к.е.н., доц.

Висновок кафедри про випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу

Випускна кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти Шевелева Валерія Вікторовича, після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «26» 01 2024 р. № 6 допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри економічної політики та сталого розвитку

М.О. Скорик, к.е.н., доц.

РЕЦЕНЗІЯ

на випускну кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня
Державного податкового університету
Шевелєв Валерій Вікторович
на тему: « Фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку»

Актуальність теми. Використання концепції економічного профілю територіальної громади як однієї з умов формування унікальних конкурентних переваг території, можливості активного її самозабезпечення шляхом поглиблення тих функцій території, для яких створено сприятливі умови. Формування економічного профілю територій у системі регіональних ринків дає можливість формувати найкращі конкурентні переваги на користь стейкхолдерів у порівнянні з іншими територіями, сприяє ефективному використанню їх ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності, туристичної привабливості, іміджу та репутації, служить інструментом залучення інвесторів, що спрямований на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, формування довготривалих та взаємовигідних відносин із внутрішніми та зовнішніми партнерами.

Наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення полягає, в тому, що у роботі на основі супутніх розрахунків було напрями вдосконалення фінансово-економічного профілю Димерської ОТГ.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Автором проведений значний теоретичний, якісний і кількісний аналіз фінансово-економічного профілю Димерської ОТГ за 2021-2022рр. Виклад матеріалу логічний та послідовний.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації. Висновки і пропозиції носять обґрунтований характер, зокрема в роботі використовувалися загальнонаукові та спеціальні аналітичні методи - структурно-логічного аналізу; системного аналізу та синтезу; абстрагування, узагальнення, групування.

Практичне значення: результати роботи можуть бути застосовані керівництвом Димерської ОТГ задля вдосконалення фінансово-економічного профілю.

Наявність недоліків. Робота містить зауваження стилістичного характеру та в частині оформлення. Відсутність прописаної у вступі наукової новизни та бази дослідження кваліфікаційної роботи.

Загальний висновок і оцінка. Загалом, випускна кваліфікаційна робота відповідає встановленим вимогам, допускається до публічного захисту та може претендувати на позитивну оцінку.

Рецензент _____ нач. фін. упр. _____

МП (підпис) (посада, прізвище)

«22» 01 2024 р.

- Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

_____ _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП ……..……3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ…….6

1.1. Місцевий економічний розвиток: сутність, завдання та особливості фінансування……6

1.2. Інструментарій оцінювання місцевого економічного розвитку…….9

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДИМЕРСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ……..……..….12

1.1. Загальна характеристика Димерської ОТГ…….12

1.2. Характеристика фінансово-економічного профілю Димерської ОТГ……16

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСВОО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДИМЕРСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ……22

2.1. Напрями вдосконалення фінансово-економічного профілю Димерської ОТГ…….24

2.2. Розробка стратегічного плану фінансово-економіного розвитку Димерської ОТГ…….29

ВИСНОВКИ……..……41

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ……..44

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах активізації територіального розвитку, підвищення самостійності міст та районів у створенні власного іміджу **актуальним** є використання концепції економічного профілю територіальної громади як однієї з умов формування унікальних конкурентних переваг території, можливості активного її самозабезпечення шляхом поглиблення тих функцій території, для яких створено сприятливі умови. Формування економічного профілю територій у системі регіональних ринків дає можливість формувати найкращі конкурентні переваги на користь стейкхолдерів у порівнянні з іншими територіями, сприяє ефективному використанню їх ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності, туристичної привабливості, іміджу та репутації, служить інструментом залучення інвесторів, що спрямований на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, формування довготривалих та взаємовигідних відносин із внутрішніми та зовнішніми партнерами.

Вдосконалення фінансово-економічного профілю територіальної громади розцінюється теорією та практикою територіального управління як ключовий фактор забезпечення її конкурентоспроможності, який допоможе

утримати наявних жителів та залучити освічені, кваліфіковані кадри, сформувати умови для комфортного функціонування вже існуючих видів бізнесу та розробити програми привабливості для інвесторів та нових підприємців, розробити унікальний туристичний продукт, орієнтований на повторне відвідування. Тому визначення напрямків використання фінансово-економічного профілю з метою забезпечення соціально-економічного розвитку території є актуальним науковим завданням та визначає необхідність удосконалення теоретичних та науково-методичних підходів до розробки економічного профілю територіальної громади з метою ефективного використання її потенціалу, формування стійкої репутації та підвищення туристичної привабливості.

Розробка теми науковцями. Теоретичні та прикладні завдання з розробки та використання фінансово-економічного профілю територіальної громади з метою підвищення рівня її соціально-економічного розвитку висвітлюють праці таких вчених, як Рошило В.І. [17], Солодкий Є.А. [20], Сопов А.К. [21], Сментина Н.В. [22], Пелехатий А.О. [26].

Позитивно оцінюючи різні точки зору на теоретичні та практичні досягнення з цієї проблематики, слід констатувати, що у роботах учених невирішеними залишаються питання, присвячені комплексному оцінюванню економічних позицій територій, не врахована специфіка невизнаних територій як економічних суб'єктів, у яких зосереджений сукупний конкурентний потенціал, недостатньо уваги приділено питанням структурування економічного образу території, розробки стратегії позиціонування та просування території з використанням інноваційних технологій та механізму її реалізації.

Об'єкт дослідження – процес фінансування та оцінювання місцевого економічного розвитку.

Предмет дослідження - напрями вдосконалення економічного профілю Димерської ОТГ.

Метою дослідження є теоретичне дослідження, аргументування та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансово-економічного розвитку Димерської ОТГ на основі застосування інструментів фінансово-економічного профілю територій.

Для досягнення поставленої мети у роботі поставлено наступні **завдання:**

- охарактеризувати місцевий економічний розвиток: сутність, завдання та особливості фінансування;
- дослідити інструментарій оцінювання місцевого економічного розвитку;
- надати загальну характеристику Димерської ОТГ;
- охарактеризувати фінансово-економічний профіль Димерської ОТГ;
- визначити напрями вдосконалення фінансово-економічного профілю Димерської ОТГ;
- розробити стратегічний план фінансово-економіного розвитку Димерської ОТГ.

Як **методи наукового дослідження** в роботі використовувалися: загальнонаукові та спеціальні аналітичні методи - структурно-логічного аналізу; системного аналізу та синтезу; абстрагування, узагальнення, групування.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є концептуальні положення фундаментальних та прикладних робіт вітчизняних та зарубіжних авторів з теорії управління, а також матеріали періодичних видань та Інтернет-ресурсів.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота викладена на 47 сторінках машинописного тексту. В роботі міститься 7 таблиць та 4 рисунка.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Місцевий економічний розвиток: сутність, завдання та особливості фінансування

В умовах забезпечення фінансової децентралізації місцевих органів влади виникає потреба в оптимізації видатків саме місцевих бюджетів.

Стратегічними у цьому напрямі є державні заходи щодо зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, зокрема шляхом підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізації управління бюджетними коштами [8]. Для досягнення цієї мети поставлено завдання щодо чіткого розмежування на законодавчому рівні витрат на виконання делегованих державою та власних повноважень органів місцевого самоврядування; конкретизації видаткових повноважень місцевих бюджетів у галузях бюджетної сфери та перерозподілу видатків між державним та місцевими бюджетами. Разом з тим, в умовах прийнятих змін до бюджетного законодавства у напрямку децентралізації фінансів виникає потреба у вдосконаленні окремих аспектів фінансування місцевого економічного розвитку.

Різні підходи до визначення поняття «Місцевий економічний розвиток» узагальненні в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття «Місцевий економічний розвиток»

Джерело	Визначення
[31, с. 9]	Місцевий економічний розвиток означає процес, у якому місцеві органи влади беруть на себе зобов'язання поліпшити економічний добробут та якість життя.
[32]	Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл, метою якої є покращення якості життя та економічного потенціалу конкретної громади.
[33, с. 11]	Місцевий економічний розвиток — це процес взаємодії та синергії дій органу місцевого самоврядування, бізнес-спільноти, інституцій громадянського суспільства та інституційних партнерів, активних мешканців громади з метою сталого соціально-економічного розвитку громади та підвищення якості життя її мешканців.
[34]	Місцевий економічний розвиток – це процес, в якому громадськість, бізнес та партнери з неурядового сектору працюють колективно над формуванням кращих умов для економічного зростання і створення робочих місць; метою

	місцевого економічного розвитку є покращення якості життя для всіх».

Узагальнення підходів до визначення поняття «місцевий економічний розвиток», окреслених у науковій літературі, дає змогу охарактеризувати цю категорію як економічні відносини, спрямовані на територіальний перерозподіл національного доходу та формування бази місцевого самоврядування. При цьому місцевий бюджет характеризується як фінансовий план, що включає доходи та видатки обласного, місцевого, районного бюджету тощо.

Місцеві бюджети є важливим важелем регіонального розвитку, тому регулювання місцевого бюджету, по суті, характеризує опосередкований вплив держави на розвиток регіону. Використання організаційно-економічних форм і механізмів для саморозвитку регіонів і вибору найефективніших їх для конкретних регіональних умов має передувати об'єктивний, всебічний і наскільки можна повний аналіз особливостей кожного регіону України [1].

Система заходів щодо регулювання місцевого економічного розвитку здійснюється в рамках існуючої державної регіональної фінансової політики.

Державна регіональна фінансова політика передбачає збалансування доходів та видатків на всіх рівнях бюджетної системи, з урахуванням рівнів забезпечення територій об'єктами соціальної інфраструктури та застосування фінансових нормативів забезпечення потреб населення [6, с. 319].

Місцеві бюджети поряд із фінансами суб'єктів господарювання, які забезпечують задоволення регіональних потреб, є складовими частинами фінансів. Місцеві фінанси є основою забезпечення видатків, пов'язаних з реалізацією державної регіональної фінансової політики та забезпечення реалізації регулюючих функцій місцевими органами управління.

Слід зазначити, що пошук шляхів удосконалення регулювання місцевого економічного розвитку пов'язаний із системним дослідженням проблемного поля формування та виконання місцевих бюджетів, ідентифікацією проблем та розробкою конкретного інструментарію, комплексу заходів та рекомендацій щодо їх вирішення.

Вихідним етапом дослідження проблемного поля економічного розвитку на місцевому рівні є вивчення проблем формування доходної бази місцевих бюджетів.

Нині в Україні більшість державних ресурсів, що є у Державному бюджеті, не відповідає принципу самостійності місцевих бюджетів, який декларується у чинному законодавстві. У зв'язку з цим місцеві органи влади не мають повної незалежності та отримують додаткове фінансування за рахунок системи трансфертів. Ситуація значно посилюється відсутністю адекватної вимогам системи відповідальності місцевих органів влади за ефективне використання фінансових ресурсів.

Через обумовлену недостатність доходної бази розрив між доходами та видатками місцевих бюджетів, що покривається за рахунок міжбюджетних трансфертів, значно погіршує стимули до економічного розвитку як розвинених, так і нерозвинених територій. Це пов'язано з тим, що розвинені території змушені передавати додаткові доходи до центрального бюджету, що знижує їхню мотивацію для подальшого розвитку, а нерозвинені території гарантовано отримують трансферти, тому не потребують пошуку резервів економічного розвитку.

У зв'язку з цим важливим напрямом удосконалення державного регулювання місцевих бюджетів є формування дієвих важелів, здатних стимулювати органи місцевого самоврядування до розвитку власної доходної бази. Підвищення ефективності управління бюджетами територіальних

громад необхідно здійснювати шляхом покращання фіскальної ефективності місцевих податків і зборів, посиленням дієвості бюджетного стимулювання регіонального розвитку оптимізації структури бюджетів місцевого самоврядування, упорядкування їх видаткових повноважень. Для виконання основних завдань, покладених на органи місцевого самоврядування щодо забезпечення економічного зростання та підви щення рівня життя населення важливим є посилення ефективності та прозорості використання бюджетних ресурсів, результативності діяльності розпорядників бюджетних коштів та наукової обгрунтованості прийняття рішень у сфері міжбюджетного регулювання.

Не менш важливим напрямом державного регулювання місцевих бюджетів є регулювання їх видатків.

Витрати бюджету забезпечують виконання двох основних груп функцій: регулювання (політичне, соціальне, господарське) та забезпечення загальних умов життя суспільства (виробництво суспільних товарів та благ) [10, с. 77].

Ефективність державного регулювання економіки регіонів на основі використання бюджетних видатків визначається структурою та обсягами, цільовим призначенням цього напряму видатків, результативністю їх використання.

Характеризуючи напрями підвищення ефективності управління видатками місцевих бюджетів, слід визначити актуальність вирішення двох взаємозалежних завдань: збільшення обсягів видатків на забезпечення соціально-економічного розвитку, забезпечення наявних поточних потреб реалізації повноважень місцевого самоврядування та вдосконалення структури видатків місцевого бюджету.

Можливості збільшення видатків місцевих бюджетів істотно обмежені в умовах війни в Україні. Виходячи з цього збільшення одних груп витрат можливе тільки за рахунок зменшення інших витрат, тобто за рахунок змін у структурі витрат. Однак, незважаючи на проблеми відсутності необхідного обсягу фінансових ресурсів, пошук резервів підвищення доходної бази місцевого самоврядування доцільно вважати пріоритетним.

На основі проведеного дослідження було визначено набір ключових дій щодо місцевого економічного розвитку:

- Забезпечити надійні дані та ретельний аналіз для управління стратегією. Якісні дані можуть поліпшити розуміння причин і локальних варіацій негативних зовнішніх факторів, які супроводжують процес швидкої урбанізації та економічного зростання (наприклад, бідність, зростання цін на землю, деградація навколишнього середовища). Аналіз тенденцій і гендерних відмінностей можуть допомогти політикам виявити перешкоди та можливості. Дані про демографію, зайнятість і тенденції по секторах економіки дозволять місцевим органам влади не тільки виносити більш обґрунтовані рішення про виділення землі, інвестиції в інфраструктуру та політику розвитку, але й надати інструменти для дії приватних бізнесів в аналогічних цілях. Такий аналіз має визначити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози. Створення внутрішнього потенціалу для такого аналізу слід розглядати ключовим компонентом стратегії МЕР.

- Визначити порівняльні переваги та пріоритетні напрямки для інвестування для найкращого використання існуючих активів регіону. Пріоритетні напрями визначаються за допомогою аналізу місцевих умов, який враховує порівняльні переваги, можливості ефективного розвитку конкурентних секторів та наявні природні ресурси. Використовуючи та розширюючи місцеві сили та можливості для підтримки ролі міста як

ефективного центру для підвищення економічної конкурентоспроможності, ініціативи МЕР можуть стимулювати економічне зростання навколишнього регіону та сприяти зв'язкам між містом та селом. Конкретні заходи можуть включати заповнення прогалин у ланцюжках поставок і побудова ланцюжків збуту за конкретними секторами, щоб зменшити економічний витік з області або поліпшити доступ товарів на більші ринки. Відповідним чином може бути скоригована і політика землекористування, щоб забезпечити більш ефективну діяльність при обмеженні зовнішніх ресурсів.

- Виявити передову практику. За допомогою МЕР можна адаптувати і застосувати в контексті конкретних міст передовий світовий досвід. Потрібно застосовувати такі практики, які:

- сильно зміцнюють позиції міст, можливості місцевої та регіональної влади у питаннях розробки інклюзивних стратегій МЕР, такі як досягнення гендерної рівності та розширення економічних можливостей жінок;

- підтримують за допомогою МЕР комплексне здійснення збалансованих планів дій; містами, за допомогою міст із схожими масштабами, інтересами та проблемами за підтримки відповідних міжнародних організацій.

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, що вдосконалення системи управління видатками місцевих бюджетів також необхідно здійснювати на основі впровадження диференційованих нормативів та стандартів, що враховують особливості та інтереси окремих територій, формування нормативно-правової бази, забезпечення фінансової самостійності територіальних громад.

1.2. Інструментарій оцінювання місцевого економічного розвитку

На сьогоднішній день у науковій та навчальній літературі, а також нормативних документах висвітлено безліч підходів до оцінки місцевого економічного розвитку. Одним із найпоширеніших способів є автономне дослідження різних статистичних показників, що кількісно відображають ті чи інші параметри системи. Іноді подібний аналіз доповнюється розрахунком кількох індексів, що включають трохи більше трьох-п'яти первинних індикаторів, таких як кількість малих і середніх підприємств, рівень зайнятості, середній розмір заробітної плати, доходи загального фонду на 1-го мешканця, видатки загального фонду на 1-го мешканця, рівень дотаційності бюджету, співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду,питома вага заробітної плати у видатках загального фонду,питома вага місцевих податків і зборів у доходах загального фонду Застосування такого інструментарію цілком виправдане з метою оперативного моніторингу окремих компонентів системи. У той же час необхідно визнати те що, що багатоскладні соціально-економічні системи характеризуються досить великим переліком показників. При цьому їх розгляд, через велику кількість, суттєво ускладнюється, що багато в чому ускладнює аналіз та як наслідок – прийняття адекватних та ефективних управлінських рішень. Крім того, подібний підхід не відображає комплексний характер системи, що не дозволяє зрештою здійснювати стратегічне управління [2].

З погляду технології управління описаний метод втілений у системі індикативного планування, яке поширене в деяких суб'єктах України [7–10], а також описується в окремих публікаціях [11]. Суть оцінки у такому разі полягає у зіставленні фактичних, очікуваних і порогових значень соціально-економічних показників. Основним її недоліком є велика розмірність (подання у вигляді вектора). Разом з тим згідно [12, 13] будь-яка

система критеріїв має більш високу цінність, якщо можливе її переведення у скалярну форму. У зв'язку з цим, на наш погляд, бачиться більш прийнятним застосування різноманітних інтегральних оцінок.

Щодо структури системи показників, використовуваних з метою оцінки місцевого економічного розвитку, більшість авторів сходяться на необхідності ієрархічного її представлення [7]. Однак будь-якої загальної думки як у частині кількості, так і найменування окремих рівнів показників немає. Зокрема пропонується виділити чотири рівні в системі показників: первинні показники (безпосередньо одержувані зі статистичних джерел), індикатори (питомі та структурні показники, одержувані розрахунковим шляхом первинних показників), зведені індикатори (складні індекси, що характеризують комплексні параметри – якість життя, стан економіки тощо), підсумковий комплексний показник [14].

Автори [12] пропонують усі показники розбити на два взаємопов'язані класи: прості і складні індикатори, що формуються на їх основі. В числі останніх виділяються інтегральні та композитні. В [15] структура показників містить три рівні: первинні показники, індикатори та зведені індекси.

Пропонована в [16] система показників оцінки місцевого економічного розвитку складається з трьох рівнів і включає:

- комплексний показник, що відображає ситуацію щодо місцевого економічного розвитку в цілому;

- групові показники, що характеризують різноманітні сфери життя територіального формування;

- первинні показники, що визначають взаємодію людини з оточуючим середовищем.

Для оцінки рівня соціально орієнтованого розвитку можна використовувати наступну систему показників [3]:

1. Показники економічного розвитку регіону (валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн.; індекси обсягу продукції промисловості, %; індекси продукції сільського господарства, %; індекси обсягів виконання будівельних робіт; роздрібний товарооборот підприємств у розрахунку на одну особу, грн..; індекси продуктивності праці у промисловості; вантажооборот автомобільного транспорту, млн. т./км; щільність залізничних колій, км. шляхів на тис. км2 території; обсяги інвестицій в основний капітал у розрахунку на одну особу, грн.; Оосяги прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу, дол. США;
коефіцієнт покриття експортом імпорту товарів; введення в дію основних засобів, млн. грн.; кількість зареєстрованих малих підприємств у розрахунку на 10 тис. населення, од.; кількість інноваційно активних підприємств,од.; рівень інфляції, %; обсяги реалізованих послуг у розрахунку на одну особу, грн.; наявність парку обчислювальної техніки, тис. %; частка збиткових підприємств, %.

2. Показники соціального розвитку регіону (коефіцієнти народжуваності населення, кількість народжених у розрахунку на тис. наявного населення; коефіцієнти смертності населення, кількість померлих у розрахунку на тис. наявного населення; коефіцієнти дитячої смертності, кількість померлих дітей віком до одного року у розрахунку на тис. народжених; співвідношення номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму, %; грошові доходи у розрахунку на одну особу, грн.; грошові витрати і заощадження населення у розрахунку на одну особу, грн.; рівень безробіття за методологією МОП, %; навантаження на одне вільне робоче місце, осіб

У деяких випадках оцінка рівня соціально-економічного розвитку проводиться через складові цієї категорії або суміжні показники. У [5] пропонується розраховувати рівень інвестиційної привабливості, а [20] –

життєздатність територіальних утворень. В окремих публікаціях, наприклад, [16], рівень місцевого економічного розвитку розглядається в контексті показників рівня та якості життя. Слід визнати, що така думка цілком доречна, оскільки цілі місцевого управління безпосередньо з ними співвіднесені.

Аналіз підходів до оцінки місцевого економічного розвитку показав досить потужний пласт досліджень з цієї тематики. У зв'язку з цим виникає потреба у виборі оптимального вимірювального інструмента. Погоджуючись з [5], слід визнати, що жодна з існуючих методик не може бути визнана універсальною, оскільки територіальні системи перебувають у розвитку, тобто відбувається постійний перегляд критеріїв оцінки. Крім того, існує думка, що проблема виміру соціально-економічного розвитку місцевого самоврядування належить до найменш розроблених у вітчизняній економічній науці [6].

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДИМЕРСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Загальна характеристика Димерської ОТГ

Димерська селищна територіальна громада - територіальна громада знаходиться у Вишгородському районі Київської області. Адміністративний центр - смт Димер. Площа громади – 957,33 км², населення - 20 176 осіб. Утворена 12 червня 2020 року шляхом обєднання Димерської селищної ради та Абрамівської, Богданівської, Вахівської, Глібівської, Демидівської, Катюжанської, Козаровицької, Литвинівської, Любимівської, Ровівської, Руднє-Димерської, Сухолуцької, Толокунської, Ясногородської сільських рад Вишгородського району.

У складі громади 1 смт Димер і 33 села: Рудня-Димерська, Савенки, Глібівка, Вахівка, Рови, Ріхта, Кола, Ритні, Кам'янка, Федорівка, Миколаївка, Абрамівка, Лісовичі, Любідва, Катюжанка, Пілява, Сичівка, Демидів, Любимівка, Дмитрівка, Овдієва Нива, Володимирівка, Толокунь, Дудки, Сухолуччя, Розтісне, Богдани, Ясногородка, Рікунь, Гута-Катюжанська, Литвинівка, Андріївка, Козаровичі (рис. 2.1).

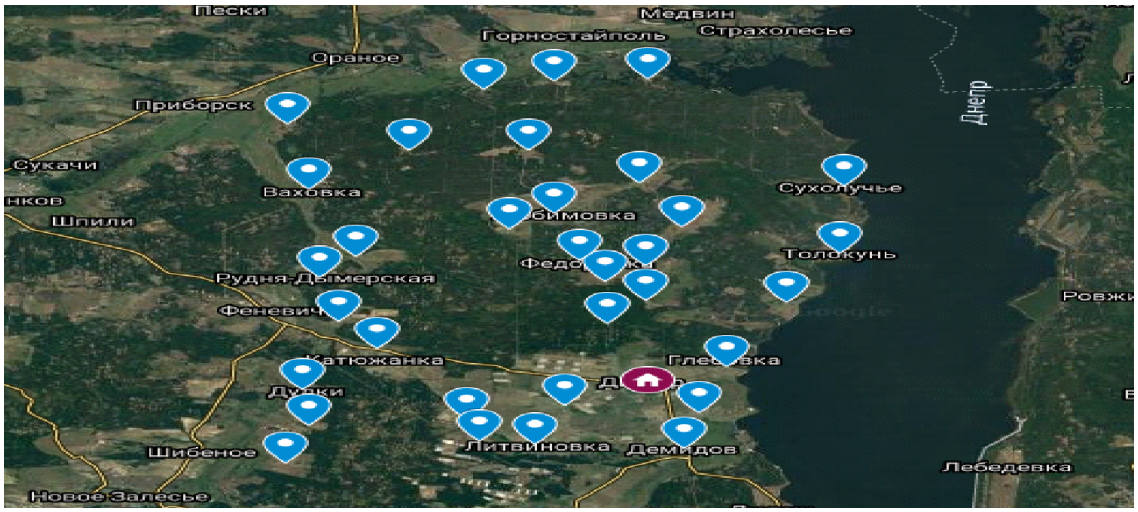

Рис. 2.1. Карта Димерської громади

Джерело: [13]

Медична сфера Димерської ОТГ включає в себе Димерську центральну лікарню. Димерську АЗПСМ, Литвинівську АЗПСМ, Катюжанську АЗПСМ, Ясногородську АЗПСМ, Федорівкську АЗПСМ, Козаровицьку АЗПСМ, Демидівську АЗПСМ. А також 12 Фельшерських пунктів.

До культурної сфери Димерської ОТГ належить 19 бібліотек, 17 клубів культури.

Бізнес середовище налічує 190 підприємств, серед яких 168 великих, та 22 малих, переважна більшість орієнтовані на оптово-роздрібну торгівлю.

Юридичною основою та представницьким органом ОТГ є Димерівська селищна рада. Апарат селищної ради розбитий на структурні підрозділи (табл. 2.1). Кожний підрозділ має свого керівника, який звітує перед головою ОТГ та свій напрямок діяльності.

Селищна рада визначила для себе пріоритетні напрями розвитку Димерівської ОТГ, а саме:

- збалансований економічний розвиток громади;
- розвиток людського потенціалу;
- розвиток інфраструктури сільських територій.

Таблиця 2.1

Апарат Димерівської селищної ради

№п/п	Посада	
Керівний склад		
1.	Селищний голова	1
2.	Секретар ради	1
3.	Заступник селищного голови	1
4.	в.о. старост старостинських округів	7
	Разом	10
Відділ організаційно-кадрової та правової роботи		
5.	Начальник відділу	1
6.	Спеціаліст-юрисконсульт	1

7.	Головний спеціаліст	3
	Разом	5
Загальний сектор		
8.	Завідувач сектору	1
9.	Головний спеціаліст	1
	Разом	2
Фінансовий відділ		
10	Начальник відділу	1
11.	Головний спеціаліст	2
	Разом	3
Відділ бухгалтерського обліку, звітності та господарської діяльності		
12.	Начальник відділу – головний бухгалтер	1
13.	Головний спеціаліст-бухгалтер	1
14.	Водій	1
15.	Техпрацівник	4
	Разом	7
Відділ земельних відносин, екології та охорони навколишнього середовища		
16.	Начальник відділу	1
17.	Головний спеціаліст	3
	Разом	4
Сектор з питань економіки та розвитку інфраструктури		
18.	Завідувач сектору	1
19.	Головний спеціаліст	1
	Разом	2

Джерело: [13]

Центр надання адміністративних послуг Димерської селищної ради задовільняє потреби громадян у таких основних напрямках:

- Державна реєстрація права власності на нерухоме майно;

- Внесення змін до записів Державного реєстру речових прав на нерухоме майно;

- Державна реєстрація іншого речового права на нерухоме майно;

- Взяття на облік безхазяйного майна;

- Надання інформаційної довідки з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно;

- Довідка про реєстрацію місця проживання;

- Зняття з реєстрації місця проживання;

- Реєстрація місця проживання;

- Державна реєстрація народження дитини та її походження;

- Державна реєстрація шлюбу;

- Реєстрація смерті;

- Державна реєстрація створення юридичної особи (крім громадського формування).

Серед переліку послуг соціального характеру: які можна отримати у Відділі праці та соціального захисту населення Димерської селищної ради існують такі як:

- Житлова субсидія;

- Призначення щомісячної адресної допомоги внутрішньо-переміщеним особам для витрат на житло, зокрема на оплату житлово-комунальних послуг;

- Державна допомога сім'ям з дітьми;

- Допомога багатодітним сім'ям;

- Допомога на дітей-сиріт, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу

- ДСД малозабезпеченим сім'ям

- ДСД Особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю

- ДСД особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю;

- Компенсація фізичним особам, які надають соціальні послуги на непрофесійній осінні;

- Патронатні вихователі;

- ПКМУ 321 технічні засоби реабілітації;

- Психічний розлад догляд;

- Тимчасова державна допомога дітям;

- Допомога громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

На тиреторії громади в с. Глібівка в рамках програми Президента України «Здорова Україна» облаштовано «Активний парк», який включає в себе такі елементи як лавочка, шведська стінка, бруси, турнік. За допомогою спеціальних табличок, встановлених поруч, можна телефоном відсканувати QR-код та переглянути відео, де відомі спортсмени та зірки естради показують корисні вправи, які можна виконувати на цьому майданчику.

У громаді створений офіційний сайт селищної ради: https://dymerrada.gov.ua [13]. Димерська селищна рада здійснює свою діяльність відкрито і гласно. На офіційному сайті систематично висвітлюється інформація про діяльність ради та заходи, які проходять на території громади. Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» проекти рішень і рішення селищної ради, розпорядження голови ради про скликання сесії, протоколи пленарних засідань сесії, поіменне голосування, оголошення про конкурси, тощо, розміщуються на сайті. Це дає можливість громадянам оперативно ознайомлюватись з подіями, що відбуваються в громаді, з нормативними актами що приймаються. Крім того інформація про діяльність громади висвітлюється на сторінці «Фейсбук», та у районних ЗМІ.

2.2. Характеристика економічного профілю Димерської ОТГ

У наукових колах загальноприйнято трактувати концепцію місцевого економічного розвитку як узагальнюючу програму, спрямовану на забезпечення умов для співробітництва громадського і державного секторів з

метою зміцнення конкурентних позицій територіальної громади, інтенсифікації її економічного зростання, залучення інвестицій, створення нових робочих місць та підвищення якості життя мешканців [6, с. 32; 7; 8, с. 6; 25, с. 24].

Серед багатьох інструментів забезпечення місцевого економічного розвитку, на особливу увагу заслуговує економічний профіль, який може забезпечити доступ до інформації про потенціал розвитку території та інвестиційні можливості на території громад. Адже такі дані регулюються на законодавчому рівні як складова стратегії регіонального розвитку з точки зору опису основних тенденцій та проблем регіонального розвитку [11], а також як складова стратегій і планів соціально-економічного розвитку громад [12].

Під економічним профілем об'єднаної територіальної громади, пропонується розуміти аналітичний документ, який містить аналітичну та статистичну інформацію, представлену у вигляді таблиць, графіків, діаграм та текстових коментарів, що характеризують різні сторони життя і розвитку громади; документ задає напрямок можливої співпраці державних службовців, бізнесу та громадянського суспільства, вказуючи на галузі та сфери діяльності, які потребують додаткової уваги та/або є перспективними з позиції місцевого економічного розвитку [22, с. 32].

Основна мета аналітичного документу – надати відповіді на такі запитання: на якому етапі економічного розвитку знаходиться громада; які ресурси вона має для досягнення власної стратегічної мети; які перспективи підприємництва у громаді; чи цікавою є спільнота для потенційних інвесторів; чи є вона привабливою для донорських організацій [9, с. 53]. Проведемо аналіз економічного профілю Димерської ОТГ.

На території Димерської територіальної громади зареєстровано 95 суб’єктів господарської діяльності, що становить 86% від усією сукупності діючих в Бердичівському районі господарських структур (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Зареєстровані суб’єкти господарської діяльності

Показники	2021 р.
Усі суб'єкти ЄДРПОУ:	190
з них малі підприємства	22

Джерело: [4]

В структурі зареєстрованих суб’єктів господарської діяльності за видами економічної діяльності переважають підприємства оптової та роздрібної торгівлі (табл. 1.3); ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (22,6%). Натомість, найменшу питому вагу складають суб’єкти господарювання, що зайняті у сфері державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування (0,5); постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря(0,5); водопостачання; каналізації, поводження з відходами (0,5).

Таблиця 2.3

Зареєстровані суб’єкти господарської діяльності за видами діяльності (сумарно по всіх населених пунктах, що увійшли до складу ОТГ)

Галузі та види діяльності	2022 р.
Будівництво	4
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	6
Інформація та телекомунікації	8
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	6
Операції з нерухомим майном	9

Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	43
Переробна промисловість	24
Професійна, наукова та технічна діяльність	8
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	28
Тимчасове розміщування й організація харчування	16
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	10
Фінансова та страхова діяльність	1
Освіта	16
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	8
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1

Джерело: [4]

До числа підприємств, які створюють найбільшу кількість робочих місць у громаді, варто віднести ТОВ «Термоград», ТОВ «Буковина Транс Буд», КП «ДЕМЗ», ТОВ «Сільгоспіндустрія» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Найбільші роботодавці Димерської ОТГ

Підприємство, організація, установа	Вид діяльності (основний)	Чисельність працівників у 2022 р.
ТОВ «Термоград»	Виробництво верхнього одягу	35
ТОВ «Буковина Транс Буд»	Спеціалізовані будівельні роботи	35 до 100 сезонних
КП «ДЕМЗ»	Виробництво будівельних металевих конструкцій	105
ТОВ «Сільгоспіндустрія»	Виробництво верхнього одягу	40

Джерело: [4]

У структурі доходів бюджету у 2020 р. найбільшу питому вагу займали надходження від прибуткового податку з громадян та податку з доходів фізичних осіб (62,0%). На другому місці знаходяться надходження від інших місцевих податків і зборів, частка яких становила 15,1% (табл. 2.5).

Найменшу частку у структурі доходів бюджету склали доходи від податку на нерухомість (5,5%) та доходи від єдиного податку (4,3%).

Таблиця 2.5

Доходи бюджету, тис. грн.

Показники	2021 р. (без трансфертів)
Прибутковий податок з громадян/ Податок з доходів фізичних осіб	21257,1
Єдиний податок	1464,1
Плата за землю	2531,5
Податок на нерухомість	1885,8
Акцизний збір	1944,1
Інші місцеві податки та збори	5190,8
Податкові надходження разом	34273,4

Джерело: [1]

В розрахунку на одного мешканця Димерської ОТГ доходи загального бюджету склали 1 005,2 грн., що на 54,5% менше, ніж по області та на 12,2% менше, ніж по Україні вцілому (табл. 2.6). Натомість, видатки загального бюджету в розрахунку на одного мешканця Димерської ОТГ склали 1554,3 грн., що на 30,7% менше, ніж по області та на 11,2% менше, ніж по Україні вцілому. Таким чином, показник видатків в розрахунку на одного мешканця громади в меншій мірі відрізняється від середнього значення по області та Україні, ніж показник прибутків.

Таблиця 2.6

Основні показники, що характеризують бюджет громади

Показники	2022 р.	Сер. показ. по обл.	Сер. показ. по Україні
Доходи заг. фонду на 1-го мешканця, тис. грн.	1005,2	2209,3	1145,13
Видатки заг. фонду на 1-го мешканця, тис. грн.	1554,3	2243,95	1750,82
Рівень дотаційності бюджету, %	16,7	-1,41	15,57

Співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду	20,8	18,65	28,37
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду	83,6	71,79	82,54
Питома вага місцевих податків і зборів у доходах загального фонду	40,0	33,59	36,55

Джерело: [13]

У структурі видатків бюджету у 2021 р. найбільшу питому вагу складають витрати на оплату праці (83,6% від загального фонду). Серед усіх статей надходжень до загального фонду бюджету, 40% складають місцеві податки та збори. При цьому, 20,8% від загальної суми доходів бюджету спрямовувалося на утримання апарату управління.

Бюджет на 16,7% формувався за рахунок державних дотацій, що майже відповідає середньостатистичному значенню по Україні (15,57%).

Довжина внутрішніх доріг громади 71,4 км.

Мінімальна відстань населених пунктів до адміністративного центру – 5 км, максимальна – 21 км.

Населені пункти громади забезпечені транспортним сполученням з містом Києвом 8 маршрутами, а також автодорогою Київ-Овруч, яка проходить автодорогою М-21.

Послуги швидкісного Інтернету в Димерській ОТГ забезпечує ТОВ «Фринет Віаком». Інтертелеком, Київстар, Vodafone та Lifecell надають доступ до мережі у віддалених населених пунктах.

Телефонний зв’язок забезпечується мобільними операторами Київстар, Vodafone та Lifecell.

У смт Димери є відділення «Укрпошта» та «Нова пошта».

Таким чином, економічний профіль Димерської ОТГ знаходиться на досить високому рівні розвитку, а це, в свою чергу, є передумовою для подальшої продуктивної діяльності громади.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСВОО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ДИМЕРСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Напрями вдосконалення економічного профілю Димерської ОТГ

З метою визначення пріоритетних напрямів вдосконалення економічного профілю Димерської ОТГ проведемо SWOT-аналіз Димерської об'єднаної територіальної громади (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз Димерської об'єднаної територіальної громади

Сильні сторони S (внутрішні)	Слабкі сторони W (внутрішні)
1. Вигідне логістичне сполучення 2. Близькість до міста Києва 3. Близькість до залізничної станції Немішаєве 4. Наявність вільних будівель під розміщення складів і виробництв 5. Наявність вільних земельних ділянок для розміщення індустріального парку та ведення с/г виробництва, розміщення СЕС 6. Сприятливі кліматичні умови для розвитку с/г культур 7. Наявність підприємств з обробки металу 8. Розвиток спорту в громаді 9. Наявна зерно-сушильна інфраструктура 10. Туристично привабливі об'єкти	1. Критична демографічна ситуація: показник смертності перевищує народжуваність 2. Відсутність належного сортування та зберігання ТПВ 3. Відсутність генеральних планів забудов громади 4. Погіршення експлуатаційного стану автомобільних доріг 5. Низький рівень екологічної свідомості та культури населення громади 6. Малорозвинене промислове виробництво 7. Відсутність централізованого водопостачання та водовідведення 8.Погана якість питної води

11. Територія для розміщення сміттєпереробного заводу 12. Можливості для розвитку тваринництва 13. Наявність сироварень 14. Наявність сприятливих умов для вирощування саджанців 15. Наявність значних лісових площ	
Можливості О (зовнішні)	**Загрози Т (зовнішні)**
1. Зростання попиту на екологічно чисту продукцію. 2. Продовження євроінтеграційних процесів сприятиме зростанню зацікавленості інвесторів до України 3. Продовження реформ в Україні дозволить покращити бізнес-клімат у країні. 4.Зростання популярності «зеленого», історичного та релігійного туризму 5. Можливості, обумовлені продовженням реалізації державного механізму стимулювання енергоефективності	1. Міграція працездатного населення 2. Старіння населення 3. Зміни в податковому кодексі щодо перерозподілу акцизного податку 4. Збільшення зобов'язань за соціальними виплатами (субсидій, пенсій) 5. Скорочення фінансування регіонального розвитку з державних ресурсів і коштів МТД 6.Збільшення податкового тиску на бізнес

Джерело: складено автором

Розглянемо порівняльні переваги Димерської ОТГ, визначені відповідно до результатів SWOT-аналізу (рис. 3.1). Сильною стороною Димерської об'єднаної територіальної громади з економічної точки зору є можливість розвитку сільського господарства: як рослинництва, так і тваринництва. Зростання попиту на продовольство на світовому ринку сприятиме подоланню сезонності роботи одного з них, а також покращенню ситуації у сфері зайнятості населення.

Утримання темпу реформ в країні дозволить створити сприятливий клімат для залучення потенційних нових інвесторів і в повному обсязі використати потенціал родючих чорноземів і інших земельних ділянок і комунальних споруд на території громади.

Перспективність розвитку туристичного напрямку території Димерської ОТГ підтверджена наявність туристично привабливих об'єків: бібліотека у будівлі початку ХХ ст., Димерська гімназія (будинок 1913 р.), Курган пам'яті,

значна кількість стародавніх православних церков в т.ч. історична пам’ятка місцевого значення Свято-Христово-Воздвиженська церква. Точкове залучення коштів МТД і регіональних та національних програм для підтримки розвитку цього потенціалу дозволить створити нові робочі місця і втілити в життя ряд важливих соціальних проектів [13].

Полегшення українським товарам виходу на ринки ЄС (особливо с/г продукції) дасть можливість у повній мірі використання потужностей місцевих товаровиробників і покращить наповнення місцевого бюджету.

Близькість громади до траси М 21 «Київ - Овруч» є стимулом для продовження експортоорієнтованого курсу розвитку економіки громади і можливістю ефективного використання коштів Дорожнього Фонду завдяки високій транзитивності території громади.

Сильні сторони		**Можливості**
Вигідне логістичне сполучення		Зростання попиту на екологічно чисту продукцію
Близькість до міста Києва Близькість до залізничної станції Немішаєве (вантаж/пасажир)		Продовження євро інтеграційних процесів сприятиме зростанню зацікавленості інвесторів до України
Наявність вільних будівель під розміщення складів і виробництв		Продовження реформ в Україні дозволить покращити бізнес-клімат в країні і залучити нових інвесторів
Наявність вільних земельних ділянок для розміщення індустріального парку та ведення сільськогосподарського виробництва		Зростання популярності «зеленого», історичного та релігійного туризму

Наявність земельних ділянок для розвитку альтернативних джерел енергетики (сонячні ЕС)		Можливості, обумовлені продовженням реалізації державного механізму стимулювання енергоефективності
Сприятливі кліматичні умови для розвитку с/г: хмелярство, плодово-ягідні культури (яблука, полуниця, ожина), вирощування волоського горіха, винограду, овочів (картопля, капуста, морква, помідори, зелень)		Державна та міжнародна допомога у сфері надання адміністративних послуг
Наявність підприємств з обробки металу		
Розвиток спорту: хокей на траві (команда), бойові види спорту		
На території громади наявна розвинена зерно-сушильна інфраструктура		
Туристично привабливі об’єкти		
Наявність території для розміщення сміттєпереробного заводу (інші варіанти)		
Значні лісові площі		
Можливості для розвитку тваринництва		
На території громади розміщено дві сироварні		
Гарні умови для вирощування саджанців		

Рис. 3.1. Порівняльні переваги Димерської ОТГ

Джерело: складено автором

В результаті аналізу слабких сторін і можливостей Димерської ОТГ визначено основні виклики, що стоять перед громадою (рис. 3.2). Розглянемо їх більш детально.

Проблеми з водопостачанням для населення (невелика кількість домогосподарств забезпечені централізованою подачею води), недостатня

забезпеченість закладів охорони здоров’я, і недостатня громадська активність населення можуть бути подолані покращенням механізмів надання державної підтримки для розвитку регіонів і об’єднаних громад.

Інвестиційна активність та покращення бізнес-клімату може сприяти підвищенню підприємницької активності у громаді (розвитку малого та середнього підприємництва).

Разом із тим необхідності диверсифікації джерел надходжень до бюджету громади сприяє значна кількість кваліфікованої робочої сили і велика кількість міжнародних програм підтримки розвитку громад.

Слабкі сторони		**Можливості**
Критична демографічна ситуація: показник смертності перевищує народжуваність.		Зростання попиту на екологічно чисту продукцію
Відсутність належного сортування та зберігання ТПВ.		Продовження євро інтеграційних процесів сприятиме зростанню зацікавленості інвесторів до України
Відсутність генеральних планів забудов громади		Продовження реформ в Україні дозволить покращити бізнес-клімат в країні і залучити нових інвесторів
Погіршення експлуатаційного стану автомобільних доріг		Зростання популярності «зеленого», історичного та релігійного туризму
Низький рівень екологічної свідомості та культури		Можливості, обумовлені продовженням реалізації державного механізму стимулювання енергоефективності.
Малорозвинене промислове виробництво		Державна та міжнародна допомога у сфері надання адміністративних послуг
Відсутність централізованого водопостачання та водовідведення.		

Рис. 3.2. Виклики, що стоять перед Димерською громадою

Джерело: складено автором

В результаті аналізу слабких сторін і загроз Димерської ОТГ визначено основні ризики, що стоятимуть перед громадою у найближчому майбутньому (рис. 3.3).

Зокрема, у майбутньому прогнозовано відбуватиметься економічне домінування сусідньої Вишгородської громади, що негативно впливатиме на рівень надходжень до бюджету (частина мешканців громади працює в Вишгороді і сплачує там податки).

Врегульованість державної політики по відношенню до ОТГ впливатиме на ефективність і дотримання термінів при реалізації програм і проектів розвитку, у тому числі – ремонту доріг, об’єктів соціальної, медичної та освітньої інфраструктури.

Слабкі сторони		**Ризики**
Критична демографічна ситуація: показник смертності перевищує народжуваність.		Міграція працездатного населення
Відсутність належного сортування та зберігання ТПВ.		Старіння населення
Відсутність генеральних планів забудов громади		Зміни в податковому кодексі щодо перерозподілу акцизного податку.
Погіршення експлуатаційного стану автомобільних доріг		Збільшення зобов’язань за соціальними виплатами (субсидій, пенсій)
Низький рівень екологічної свідомості та культури		Збільшення податкового тиску на бізнес
Малорозвинене промислове виробництво		Скорочення фінансування регіонального розвитку з державних ресурсів і коштів МТД
Відсутність централізованого водопостачання та водовідведення.		

Рис. 3.3. Основні ризики, що стоять перед Димерською громадою

Джерело: складено автором

Отже, відповідно до цього, стратегічними цілями розвитку Димерської громади та основними напрямками вдосконалення її економічного профілю буде:

1. Підвищення конкурентної спроможності громади

1.1. Створення привабливого середовища для ведення бізнесу;

1.2. Розвиток інфраструктури громади;

1.3. Розвиток туристичної сфери.

2. Покращення якості життя населення громади

2.1. Активізація громадськості до здійснення місцевого самоврядування;

2.2. Покращення якості організації дозвілля;

2.3. Підвищення якості надання соціальних послуг у громаді;

2.4. Підвищення безпеки жителів громади.

3.2. Розробка стратегічного плану економіного розвитку Димерської ОТГ

На основі економічного профілю громади сформовано бачення розвитку Димерської об'єднаної територіальної громади. Водночас вибір оптимістичного сценарію розвитку громади передбачає гармонізацію всіх сфер функціонування ОТГ, оптимальне використання її ресурсів, насамперед людських, що дозволяє сформулювати бачення її майбутнього стану.

Димерська ОТГ – це сучасна громада з мальовничими краєвидами, працьовитими, щирими та доброзичливими людьми, які самі творять свою історію та шанують історичну спадщину своїх предків. Край, де на родючих ґрунтах пасеться худоба, розвивається хмелярство та ягідництво, буяють яблуками сади. Це інвестиційно приваблива територія, де є перспективи для

відкриття та ведення власного бізнесу. Це туристично привабливий регіон, в якому комфортно жити, працювати та відпочивати.

Стратегічне бачення розвитку фокусується на основних напрямках, які є достатньо загальними, до яких має прагнути територіальна громада, а також конкретизуються для реалізації проектів економічного, соціального та екологічного спрямування [2, с. 21-23]. Кінцевою метою, яка випливає зі стратегічного бачення розвитку, є створення високих стандартів життя, можливостей працевлаштування та добробуту жителів Димерської об'єднаної територіальної громади.

Реалізація стратегічного бачення Димерської об'єднаної територіальної громади здійснюватиметься шляхом досягнення наступних стратегічних та операційних цілей розвитку:

1. Підвищення конкурентоспроможності громади, оскільки трансформаційні процеси в економіці нашої держави, потенціал громади та зовнішні фактори дають широкі можливості для створення передумов для розвитку Димерської ОТГ.

2. Підвищення якості життя населення громади, адже саме завдяки підвищенню активності місцевих мешканців та створенню належних умов для їх розвитку та самореалізації вдасться подолати негативні соціально-демографічні наслідки, що сприятиме досягненню вищих стандартів життя в громаді.

Важливими для реалізації Стратегічного плану розвитку Димерської громади припущеннями є успішність реформ, проголошених Урядом України, ефективність реагування на зовнішні виклики, пов'язані з військовим конфліктом, підвищення спроможності місцевих органів місцевого самоврядування щодо реалізації програм місцевого розвитку в рамках стратегії.

Іншими припущеннями є продовження державного субсидування розвитку інфраструктури ОТГ, прозорий та конкурентний доступ до коштів місцевого розвитку, а також наявність іншого фінансування, передбаченого конкретними проектами для їх реалізації.

До реалізації Стратегічного плану мають бути залучені всі зацікавлені сторони – громадські організації, програми міжнародної технічної допомоги, державні установи, приватні інвестори [6, с. 27-28].

Основні ризики, пов'язані з реалізацією програми, включають:

- зниження інвестиційного рейтингу країни та регіону;

- зменшення обсягів або скасування субвенції на розвиток інфраструктури об’єднаних територіальних громад;

- відкладення Радою громади інтересів сільської місцевості на користь адміністративного центру;

- нераціональне використання природних ресурсів, насамперед в аграрному секторі;

- неможливість налагодження необхідних партнерських відносин та отримання критичної маси зацікавлених сторін у населених пунктах, готових підтримати реалізацію конкретних проектів та стратегії в цілому;

- відсутність місцевих знань та управлінського потенціалу для впровадження проекту та відсутність успіху в мобілізації необхідних ресурсів (коштів);

- несвоєчасне вирішення соціальних, освітніх, інфраструктурних, екологічних та інших проблем сільського населення.

Успіх реалізації інноваційних та прогресивних проектів залежить від дотримання балансу між інтересами громади та приватними інтересами. Тому залучення поряд із бюджетними коштами приватних для реалізації стратегічних програм є дуже важливим [21, с. 4].

Щоб уникнути помилок, у процесі реалізації стратегії варто консультуватися з фахівцями зі стратегічного планування, особливо в питаннях відхилення від графіка реалізації проекту та нестачі людських і фінансових ресурсів.

Варто використати досвід інших регіонів України, який може прискорити реалізацію проектів та сприяти отриманню максимальної віддачі.

Структура завдань, прописаних у Стратегічному плані, може дещо змінюватися з урахуванням можливого залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку, або навпаки – зменшення стратегічних ресурсів у зв'язку з виникненням форс-мажорних обставин. Запорукою успішного подолання таких ситуацій є синергія зусиль міського голови, депутатського корпусу та працівників виконавчого комітету, відповідальних за реалізацію передбачених планом проектів [23, с. 11].

Реалізація завдань Стратегії передбачає виконання одночасно багатьох завдань різними структурами виконкому Димерської селищної ради за участі багатьох партнерів, що ставить перед керівництвом громади питання належного управління цим доволі складним процесом.

Система управління стратегією має два рівні: політичний та технічний. Політичний рівень забезпечує особисто селищний голова, виконком та селищна рада. На цьому рівні заслуховуються та затверджуються звіти Робочої групи з розробки та впровадження стратегії, пропозиції щодо внесення змін (оновлення) стратегії. Рада громади приймає рішення щодо внесення змін до Стратегії на підставі пропозицій селищного голови.

Технічний рівень управління і моніторингу виконує Робоча група з розробки та впровадження стратегії, яка:

- забезпечує виконання завдань стратегії згідно затвердженого плану,

• здійснює моніторинг соціально-економічного стану громади за визначеними показниками,

• аналізує співвідношення основних соціально-економічних показників громади та зовнішнього середовища (області, країни, світу тощо),

• вивчає основні політичні, економічні, фінансові, соціальні, наукові, технологічні і т.д. тенденції, визначає їх впливи на громаду,

• формує пропозиції стратегічних сценаріїв в нових політичних, соціально-економічних умовах зовнішнього середовища,

• аналізує соціально-економічні тенденції найближчих конкурентів у порівнянні з показниками громади, аналізує загрози, які надходять від конкурентів,

• формує пропозиції змін до цілей і завдань, які необхідно вносити до стратегії як відповідь на виявлені нові загрози і можливості.

Управління процесом реалізації стратегії розвитку Димерської селищної об'єднаної територіальної громади проводиться за принципами єдності управління, персональної відповідальності, прозорості та поточної координації дій.

Адміністрування процесу реалізації стратегії здійснюється виконавчим комітетом та відповідними структурними підрозділами селищної ради.

З метою координації дій розпорядженням селищного голови створюється постійно діючий Комітет з управління впровадженням Стратегії розвитку (далі – КУВ). До складу КУВ входять відповідальні за виконання завдань Стратегії розвитку. Очолює КУВ селищний голова. Повний склад КУВ та персональна відповідальність за реалізацію завдань Стратегії розвитку визначається розпорядженням селищного голови. КУВ збирається не рідше одного разу на півроку та виконує наступні функції:

- організовує взаємодію підрозділів виконавчих органів селищної ради, органів державної влади, підприємств та установ громади в процесі реалізації Стратегії розвитку, програм та проектів в громаді;
- здійснює підготовку щорічних звітів про стан реалізації Стратегії розвитку, надає їх селищному голові та презентує їх на останньому в році черговому пленарному засіданні селищної ради. Повний текст звіту підлягає обов'язковому розміщенню в мережі Інтернет.
- здійснює підготовку щорічних звітів про стан реалізації стратегії, надає їх селищному голові та презентує на засіданні виконкому.

Пропозиції щодо зміни основного тексту Стратегії розвитку формуються відділом фінансово-економічним селищної ради, обговорюються на чергових та позачергових нарадах КУВ і виносяться на розгляд сесії Димерської селищної ради один раз на рік.

Головний сенс моніторингу полягає у виконанні двох взаємопов'язаних функцій – спостереження (відстеження) та попередження. Відстеження проводиться з метою виявлення відповідності наявного стану речей бажаному результату, а спостереження – з метою попередження небажаних наслідків [24, с. 483-485; 27, с. 45].

Моніторинг Стратегії розвитку Димерської селищної об'єднаної територіальної громади включає три рівні:

1). Моніторинг зовнішнього середовища розвитку громади. Базується на аналізі основних показників, що характеризують ситуацію в державі в цілому та Житомирській області, які є стратегічно важливими для селищної громади. Підсумки підводяться один раз на рік та доводяться як частина зведеного аналітичного моніторингового звіту.

2). Моніторинг процесу реалізації стратегії відповідно до наступних показників:

- обсяги фактичних доходів місцевого бюджету на душу населення;
- обсяги фактичних видатків місцевого бюджету на душу населення;
- середня місячна заробітна плата;
- обсяг інвестицій в основний капітал;
- загальний обсяг експорту;
- обсяг прямих іноземних інвестицій в громаду.
- чисельність населення, зайнятого у всіх сферах економіки;
- кількість зареєстрованих безробітних;
- частка довжини автошляхів з пошкодженим покриттям до загальної довжини автошляхів;
- середній бал за результатами ЗНО в школах громади;
- кількість захворювань на хвороби системи кровообігу на 1000 населення.

Звіт про виконання цієї частини моніторингу готується щорічно, як частина зведеного аналітичного моніторингового звіту.

3). Моніторинг виконання проектів місцевого розвитку, що складають План реалізації Стратегії. Оцінюється стан виконання кожного проекту та ступінь досягнення результатів, передбачених технічним завданням на проект. Раз на рік (10 грудня) фінансовий відділ селищної ради направляє відповідальним за моніторинг виконання Стратегії нагадування про необхідність надати річний моніторинговий звіт. До 15 числа зазначеного місяця фінансового відділу селищної ради повинні одержати моніторингові звіти.

На підставі результатів моніторингу, один раз на рік фінансовий відділ селищної ради виносить на чергову бюджетну комісію проміжний аналіз фінансових потреб, зведений по всіх стратегічних цілях. Погоджений

бюджетною комісією аналіз фінансових потреб враховується під час розробки проекту бюджету на наступний рік [10, с. 6-14; 28, с. 160-163].

Таким чином, спроба Димерської ОТГ розвиватися відповідно до обраного стратегічного курсу, наближатиме її до реалізації встановлених цілей розвитку, серед яких найбільш пріоритетними є покращення якості життя населення ОТГ.

Реалізація завдань Стратегії передбачає одночасне виконання багатьох завдань різними структурами виконавчого комітету Димерської територіальної громади за участю багатьох партнерів, що ставить перед керівництвом громади питання належного управління цим досить складним процесом. .

Система управління стратегією має два рівні: політичний і технічний.

Політичний рівень забезпечує особисто селищний голова, виконавчий комітет та селищна рада. На цьому рівні заслуховуються та затверджуються звіти Робочої групи з питань розробки та реалізації стратегії, пропозиції щодо змін (актуалізації) стратегії. Громадська рада приймає рішення про внесення змін до Стратегії за пропозиціями сільського голови.

Технічний рівень управління та моніторингу здійснюється Робочою групою з розробки та впровадження стратегії, яка:

- забезпечує виконання завдань стратегії згідно із затвердженим планом;

- здійснює моніторинг соціально-економічного стану громади за визначеними показниками;

- аналізує зв’язок між основними соціально-економічними показниками громади та зовнішнім середовищем (регіоном, країною, світом тощо);

- вивчає основні політичні, економічні, фінансові, соціальні, науково-технологічні тощо тенденції, визначає їх вплив на суспільство;

- формує пропозиції щодо стратегічних сценаріїв у нових політичних, соціально-економічних умовах зовнішнього середовища;

- аналізує соціально-економічні тенденції найближчих конкурентів у порівнянні з показниками спільноти, аналізує загрози, що виходять від конкурентів;

- формулює пропозиції щодо зміни цілей і завдань, які необхідно внести до стратегії як відповідь на виявлені нові загрози та можливості.

Управління процесом реалізації стратегії розвитку Димерської об'єднаної територіальної громади здійснюється за принципами єдності управління, персональної відповідальності, гласності та постійної координації дій.

Адміністрування процесу реалізації стратегії здійснюється виконавчим комітетом та відповідними структурними підрозділами селищної ради.

З метою координації дій розпорядженням селищного голови створюється постійно діюча комісія з питань управління реалізацією стратегії розвитку (далі – Комітет стратегії розвитку). До складу Комітет стратегії розвитку входять відповідальні за виконання завдань Стратегії розвитку. Очолює Комітет стратегії розвитку сільський голова. Повний склад Комітет стратегії розвитку та персональна відповідальність за виконання завдань Стратегії розвитку визначається розпорядженням сільського голови. Комітет стратегії розвитку збирається не рідше одного разу на шість місяців і виконує такі функції:

- організовує взаємодію підрозділів виконавчих органів селищної ради, органів державної влади, підприємств та установ громади у процесі реалізації Стратегії розвитку, програм та проектів у громаді;

- готує щорічні звіти про стан виконання Стратегії розвитку, надає їх сільському голові та представляє на останньому в році черговому пленарному

засіданні селищної ради. Повний текст звіту повинен бути розміщений в мережі Інтернет.

- готує щорічні звіти про стан реалізації стратегії, надає їх сільському голові та представляє на засіданні виконавчого комітету.

Пропозиції щодо внесення змін до основного тексту Стратегії розвитку формуються фінансово-економічним відділом селищної ради, обговорюються на чергових та позачергових засіданнях та один раз на рік виносяться на розгляд сесії Димерської селищної ради.

Основний зміст моніторингу полягає у виконанні двох взаємопов'язаних функцій - спостереження (відстеження) і попередження. Відстеження здійснюється з метою виявлення відповідності існуючого стану речей бажаному результату, а спостереження – з метою запобігання небажаним наслідкам [24, с. 483-485; 27, стор. 45].

Моніторинг Стратегії розвитку Димерської об’єднаної територіальної громади включає три рівні:

1). Моніторинг зовнішнього середовища розвитку громади. Базується на аналізі основних показників, що характеризують ситуацію в державі в цілому та Житомирській області, які є стратегічно важливими для селищної громади. Результати узагальнюються один раз на рік і надаються у складі зведеного аналітичного звіту про моніторинг.

2). Моніторинг процесу реалізації стратегії за такими показниками:

- обсяги фактичних доходів місцевого бюджету в розрахунку на одного жителя;

- обсяги фактичних видатків місцевого бюджету в розрахунку на одного жителя;

- середньомісячна заробітна плата;

- обсяг інвестицій в основний капітал;

- загальний обсяг експорту;

- обсяг прямих іноземних інвестицій у громаду.

- кількість зайнятих в усіх сферах економіки;

- кількість зареєстрованих безробітних;

- частка протяжності автомобільних доріг з пошкодженим покриттям до загальної протяжності автомобільних доріг;

- середній бал за результатами ЗНО у школах громади;

- кількість захворювань системи кровообігу на 1000 населення.

Звіт про виконання цієї частини моніторингу складається щорічно у складі зведеного аналітичного звіту про моніторинг.

3). Здійснення моніторингу реалізації проектів місцевого розвитку, що складають План реалізації Стратегії. Оцінюється стан виконання кожного проекту та ступінь досягнення результатів, передбачених технічним завданням на проект. Один раз на рік (10 грудня) фінансовий відділ селищної ради надсилає відповідальним за контроль за виконанням Стратегії нагадування про необхідність подання річного моніторингового звіту. До 15 числа зазначеного місяця фінансове управління селищної ради має отримати звіти про моніторинг.

За результатами моніторингу один раз на рік фінансовий відділ селищної ради подає черговій бюджетній комісії проміжний аналіз фінансових потреб, складений за всіма стратегічними цілями. Затверджений бюджетною комісією аналіз фінансових потреб враховується при розробці проекту бюджету на наступний рік [10, с. 6-14; 28, с. 160-163].

Також пропонуємо створити на території Димерської ОТГ компостний кластер.

Основною метою побудови компостного кластера є:

- отримання нешкідливого з точки зору санітарно-епідеміологічних норм і стабільного компостованого матеріалу;

- зменшення обсягів твердих змішаних побутових відходів, які захоронюються на полігоні;

- підвищення рівня обізнаності населення, що дозволить покращити екологічну ситуацію в регіоні та рівень поводження з твердими побутовими відходами, відповідно до європейських стандартів роздільного збору та сортування відходів.

Серед факторів, які впливають на рішення про створення компостного кластера, можна виділити наступні:

- стратегія Димерської ОТГ, якою заплановано охопити основні напрями поводження з ТПВ, зокрема затверджений план удосконалення пріоритетної послуги «Поводження з твердими побутовими відходами», що дозволить запровадити європейську ієрархію поводження з відходами;

- організувати планування системи управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях; закрити старі звалища та привести поточні до європейських стандартів;

- створити умови для будівництва в Україні сучасної сміттєпереробної інфраструктури за європейськими правилами та відкритих кордонів для інвесторів;

- встановити принцип «забруднювач платить»;

- реалізувати розширену відповідальність виробника продукції.

Провівши низку аналізів морфологічного складу відходів у різних регіонах України, вдалося отримати такі середні показники:

органічні відходи - 35%;

папір і картон - 10%;

скло - 10%;

полімери - 7%;

метал і дерево - 1%

інше (будівельне сміття, автомобільні шини, текстиль, шкідливі відходи) – 36%.

Враховуючи, що щорічно на Димерському полігоні захоронюється в середньому 18 тис. тонн відходів, з них розрахунковий обсяг органіки – 6,5 тис. тонн (35%). Буде розроблено концепцію побудови компостного кластера та загальні функціонально-експлуатаційні властивості з урахуванням вибору методу переробки, технології та обладнання, зокрема:

- кластер компостування харчових та городніх відходів середньорічною потужністю 6000 т/рік;
- на території компостного кластеру будуть збиратися, зберігатися та перероблятися садові та харчові відходи, доставлені з Димера та прилеглих населених пунктів. Органічний вміст твердих відходів має тенденцію до розкладання, що призводить до різних проблем із запахом, а також до утворення метану, який спричиняє забруднення навколишнього середовища.
- рециркулювання значної кількість біорозкладаних відходів;
- біодеградацію (забезпечує отримання відповідних рівнів переробки органіки);
- утилізацію відходів, згідно з санітарно-епідеміологічними нормами.

Отже, намагання Димерської ОТГ розвиватися відповідно до обраного стратегічного курсу наблизить її до реалізації поставлених цілей розвитку, серед яких найпріоритетнішим є підвищення якості життя населення ОТГ.

ВИСНОВКИ

Відповідно до проведеного аналізу та визначених у вступі завдань можна зробити наступні висновки:

1. Узагальнення підходів до визначення поняття «місцевий економічний розвиток», окреслених у науковій літературі, дає змогу охарактеризувати цю категорію як економічні відносини, спрямовані на територіальний перерозподіл національного доходу та формування бази місцевого самоврядування. При цьому місцевий бюджет характеризується як фінансовий план, що включає доходи та видатки обласного, місцевого, районного бюджету тощо.

Місцеві бюджети є важливим важелем регіонального розвитку, тому регулювання місцевого бюджету, по суті, характеризує опосередкований вплив держави на розвиток регіону. Використання організаційно-економічних

форм і механізмів для саморозвитку регіонів і вибору найефективніших їх для конкретних регіональних умов має передувати об'єктивний, всебічний і наскільки можна повний аналіз особливостей кожного регіону України

2. Аналіз підходів до оцінки місцевого економічного розвитку показав досить потужний пласт досліджень з цієї тематики. У зв'язку з цим виникає потреба у виборі оптимального вимірювального інструмента. Погоджуючись з [5], слід визнати, що жодна з існуючих методик не може бути визнана універсальною, оскільки територіальні системи перебувають у розвитку, тобто відбувається постійний перегляд критеріїв оцінки. Крім того, існує думка, що проблема виміру соціально-економічного розвитку місцевого самоврядування належить до найменш розроблених у вітчизняній економічній науці [6]. Таким чином, все викладене вище свідчить про актуальність та велику практичну значущість цього питання.

3. Димерська ОТГ – це сучасна громада з мальовничими, живописними краєвидами, працьовитими, щирими і доброзичливими людьми, які творять свою історію та шанують історичну спадщину. Край, де на родючих ґрунтах колосяться лани, розвивається хмелярство та ягідництво, наливаються яблуками сади. Це інвестиційно-привабливa територія, де є перспективи у відкритті та веденні власного бізнесу. Це туристично привабливий край, в якому комфортно жити, працювати і відпочивати

4. На території, яку охоплює громада, зареєстровано 190 суб’єкта господарювання, у тому числі малих підприємств – 22. В структурі зареєстрованих суб’єктів господарської діяльності за видами економічної діяльності переважають підприємства оптової та роздрібної торгівлі У структурі доходів бюджету у 2020 р. найбільшу питому вагу займали надходження від прибуткового податку з громадян та податку з доходів фізичних осіб (62,0%).

До числа підприємств, які створюють найбільшу кількість робочих місць у громаді, варто віднести ТОВ «Термоград», ТОВ «Буковина Транс Буд», КП «ДЕМЗ», ТОВ «Сільгоспіндустрія».

У структурі доходів бюджету у 2020 р. найбільшу питому вагу займали надходження від прибуткового податку з громадян та податку з доходів фізичних осіб (62,0%).

В розрахунку на одного мешканця Димерської ОТГ доходи загального бюджету склали 1 005,2 грн., що на 54,5% менше, ніж по області та на 12,2% менше, ніж по Україні вцілому. Натомість, видатки загального бюджету в розрахунку на одного мешканця Димерської ОТГ склали 1554,3 грн., що на 30,7% менше, ніж по області та на 11,2% менше, ніж по Україні вцілому.

У структурі видатків бюджету у 2021 р. найбільшу питому вагу складають витрати на оплату праці (83,6% від загального фонду). Серед усіх статей надходжень до загального фонду бюджету, 40% складають місцеві податки та збори. При цьому, 20,8% від загальної суми доходів бюджету спрямовувалося на утримання апарату управління.

5. Основними напрямками вдосконалення економічного профілю Димерської ОТГ відповідно до проведеного SWOT-аналізу визначено:

- підвищення конкурентної спроможності громади;
- створення привабливого середовища для ведення бізнесу;
- розвиток інфраструктури громади;
- розвиток туристичної сфери;
- покращення якості життя населення громади;
- активізація громадськості до здійснення місцевого самоврядування;
- покращення якості організації дозвілля.

6. Стратегічними цілями розвитку Димерської ОТГ визначено:

- підвищення конкурентної спроможності громади, оскільки трансформаційні процеси в економіці нашої держави, наявний у громади потенціал та зовнішні фактори надають широкі можливості для створення передумов розвитку Димерської ОТГ.

- покращення якості життя населення громади, оскільки саме завдяки підвищенні активності місцевих мешканців і створенні належних умов для їхнього розвитку і самореалізації можна буде подолати негативні соціально-демографічні наслідки у громаді, що допоможе досягнути більш високих стандартів проживання в громаді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз доходів Димерської ОТГ. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1MNoDUmIGEXJihL1aYxxSkmMIBMDEGpsdN2gLy9oCUDU/edit#gid=1365788372 (дата звернення: 20.10.2023 р.).

2. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні –DESPRO. К. : ТОВ «София-А». 2019. – 88 с.

3. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад: навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування. К.: ВІ ЕН ЕЙ. 2015. 256 с.

4. Довідник компаній. URL: http://b2btoday.com.ua/region/510/2. (дата звернення: 20.10.2023 р.).

5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» № 2939-VI від 13.01.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text (дата звернення: 20.10.2023 р.).

6. Збірник наукових праць науково-практичної конференції професорськовикладацького складу Полтавської державної аграрної академії за підсумками науково-дослідної роботи в 2016 році (м. Полтава, 17-18 травня 2017 року). Полтава : РВВ ПДАА, 2017. 374 с.

7. Кент Макмаллін. Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл. Партнерство для розвитку міст. 3.03.2016. URL: http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/ (дата звернення: 20.10.2023 р.).

8. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p. (дата звернення: 20.10.2023 р.).

9. Козлюк Е., Саит-Аметов М. Как организовать процесс стратегического планирования. Практические рекомендации для украинских городов и районов. ПРООН, 2013. 66 с. URL:

https://regionet.org.ua/files/03_How_to_organize_SP_-_RU.pdf (дата звернення: 20.10.2023 р.).

10. Мацокін А. Стратегія розвитку: нотатки для старости / А. Мацокін // Радник старости. 2018. №1. С. 6-14.

11. Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79 (у редакції наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27 грудня 2018 року № 373). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text (дата звернення: 20.10.2023 р.).

12. Методичні рекомендації щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 30.03.2016 року № 75. URL: http://cg.gov.ua (дата звернення: 20.10.2023 р.).

13. Офіційний сайт Димерської ОТГ. URL: https://www.dymerrada.gov.ua/ (дата звернення: 20.10.2023 р.).

14. Офіційний сайт ініціативи «Децентралізація влади». URL: http HYPERLINK "http://decentralization.gov.ua/":// HYPERLINK "http://decentralization.gov.ua/"decentralization HYPERLINK "http://decentralization.gov.ua/". HYPERLINK "http://decentralization.gov.ua/"gov HYPERLINK "http://decentralization.gov.ua/". HYPERLINK "http://decentralization.gov.ua/"ua HYPERLINK "http://decentralization.gov.ua/"/ (дата звернення: 20.10.2023 р.).

15. Проекти рішень Димерської ОТГ. URL: https://dymerrada.gov.ua/proektyrishen (дата звернення: 20.01.2022 р.).

16. Ресурсне забезпечення об’єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / [Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович]. К. : 2017. 107 с.

17. Рошило В.І. Формування спроможних територіальних громад у контексті бюджетної децентралізації. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 23. 2018. URL: http HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji":// HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"global HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"national HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji". HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"in HYPERLINK

"http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji". HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"ua HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"/ HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"issue HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"-23-2018/31- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"vipusk HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"-23- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"cherven HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"2018/4154- HYPERLINK

"http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"roshilo HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"v HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"i HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"formuvannya HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"spromozhnikh HYPERLINK

"http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"teritorialnikh HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"gromadv HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"konteksti HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"byudzhetnoji HYPERLINK "http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"- HYPERLINK

"http://global-national.in.ua/issue-23-2018/31-vipusk-23-cherven2018/4154-roshilo-v-i-formuvannya-spromozhnikh-teritorialnikh-gromadv-konteksti-byudzhetnoji-detsentralizatsiji"detsentralizatsiji (дата звернення: 20.10.2023 р.).

18. Розробка та реалізація Стратегій розвитку територіальних громад: вітчизняний досвід / За ред. С. Максименка та ін.; [Київ. Центр Ін-ту СхідЗахід]. – Київ: Вид-во «Дата Банк Україна», 2022. 232 с.

19. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 червня 2021 р., Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2021. 193 с.

20. Солодкий Є.А. Маркетинг територій як фактор соціально-економічного розвитку регіону. Дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. Дон. нац. ун-тет економіки та торгівлі. Донецьк. 2020. 194 с. URL: https://donnuet.education/attachments/pdf/dissovet/solodkij/Dissertation-Solodkij.pdf (дата звернення: 20.10.2023 р.).

21. Сопов А.К. Інструменти вирішення організаційних проблем при формуванні об’єднаних територіальних громад. Аналітична записка. Київ: НІСД, 07.08.2020. URL:https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniyrozvitok/instrumenti-virishennya-organizaciynikh-problem-priformuvanni (дата звернення: 20.10.2023 р.).

22. Сментина Н.В. Економічний профіль територіальної громади як інструмент активізації місцевого економічного розвитку. Академічний огляд. 2020. №2 (53). С. 29-37.

23. Сментина Н. В., Фіалковська А. А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 244 с.

24. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ

«Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

25. Патицька Х. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2019. 209 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)

26. Пелехатий А.О. Фінансова незалежність бюджетів об'єднаних територіальних громад: основні проблеми та шляхи їх подолання / А. О. Пелехатий // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАНУ» ; редкол.: В. С. Кравців (відп.ред.). Львів, 2016. Вип. 4 (120). С. 126–130.

27. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. [О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, В. С. Колтун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук. К. : 2017. 129 с.

28. Фінанси об'єднаних територіальних громад: навчальний посібник / [Ситник Н. С., Стасишин А. В., Західна О. Р. та ін.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 536 с.

29. Формування та шляхи створення об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації: хрестоматія / за заг. редакцією Г.В. Ортіної. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В. 2019. 410 с.

30. Як створити у громаді умови для сталого економічного розвитку: можливості та практики. URL: https://decentralization.gov.ua/news/13669 (дата звернення: 20.10.2023 р.).

31. Дудкіна О.П.ОПОРНИЙ КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ "МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА МІЖМУНІЦИПАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО. "ТЕРНОПІЛЬ. 2018.

32. МакМаллін К. Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнес-спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл. ПРОМІС. URL: http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/

33. Сторонянска І. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період. ПОСІБНИК для органів місцевого самоврядування. Львів. 2022. 69 с.

34. Струк Н. П., Сюсько С. В. Місцевий економічний розвиток та податкове стимулювання: взаємозв'язок та взаємовплив. Ефективна економіка. 2021. № 2. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8634 (дата звернення: 11.11.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.74